

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ
ДО РОБОТИ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИCONDITIONS OF FORMATION OF TEACHERS' READINESS
TO WORK WITH FOREIGN STUDENTS

Стаття присвячена дослідженню проблеми формування готовності викладачів закладів вищої освіти України до роботи з іноземними студентами. Висвітлено загальні проблеми й особливості навчання іноземних студентів в Україні, серед яких лінгвістичні труднощі, різний рівень базової підготовки, вплив попереднього навчання за різними освітніми системами на формування навчальних навичок, вплив кліматичних умов України на самопочуття і працездатність, деякі релігійні обмеження. Підкреслено, що мова навчання не впливає на кількість і рівень зазначених труднощів. На основі аналізу науково-педагогічної літератури обґрунтовуються можливі шляхи вирішення цих проблем.

Зазначено, що застосування адекватних форм і методів навчання, підготовка іноземних студентів за індивідуальними траєкторіями; адаптація змісту навчання з урахуванням потреб іноземних студентів, застосування ІТ технологій дозволить здійснити якісну підготовку іноземних фахівців. Підкреслено необхідність специфічної підготовки викладачів, які працюють з іноземцями, що дозволить їм професійно подолати зазначені вище проблеми. Висвітлюються умови формування готовності викладачів до роботи з іноземними студентами, виходячи із вказаних особливостей.

Розглянуто готовність викладачів до роботи в іноземній аудиторії, що характеризується володінням відповідною методикою викладання; обізнаністю різних національних систем навчання та оптимізацією навчального процесу до індивідуальних потреб студентів; розумінням можливих психофізіологічних особливостей студентів; знанням культурно-релігійних характеристик окремих урештень іноземних студентів; розумінням специфічних професійних потреб студентів, орієнтованих на географічні або кліматичні особливості їхніх країн і відповідним до цього коригуванням змісту навчальної дисципліни; опануванням освітніх ІТ-технологій.

Ключові слова: іноземні студенти, навчання, готовність викладачів, вища освіта, професійна освіта.

The article is devoted to the research of the problem of forming the readiness of teachers of higher education institutions in Ukraine to work with foreign students. The problems and peculiarities of studying of foreign students in Ukraine are highlighted, including linguistic difficulties, different level of basic knowledge, influence of previous training on different educational systems on formation of educational skills, influence of climatic conditions of Ukraine on well-being and working capacity, some religious restrictions. It is emphasized that the language of education does not affect the quantity and level of these difficulties. Possible ways of solving these problems are substantiated.

It is stated that the application of adequate forms and methods of teaching, training of foreign students on individual trajectories; adaptation of the content of the study to the needs of foreign students, the use of IT-technologies will allow to carry out qualitative training of foreign specialists. The need for specific training of teachers working with foreigners is emphasized, which will allow them to professionally overcome the above problems. The conditions for forming the readiness of teachers to work with foreign students are explained based on the above mentioned features.

The readiness of teachers to work in a foreign language audience is considered and characterized by a proper teaching methodology; awareness of different national systems of education and optimization of the educational process to the individual needs of students; understanding of possible psycho-physiological features of students; knowledge of the cultural and religious characteristics of the groups of foreign students; understanding of the specific professional needs of students, geographically or climatically peculiar to their countries, and the corresponding adjustment of the content of the discipline; knowing of educational IT-technologies.

Key words: foreign students, training, teacher readiness, higher education, professional education.

УДК 378+776-054.62(06)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-3.30>

Шмоніна Т.А.,

канд. пед. наук, доцент,
докторантка кафедри початкової
і професійної освіти
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні спрямована на реалізацію державної політики у сфері освіти, яка потребує кардинальних змін, направлених на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір.

Для сучасної системи вищої освіти нині як ніколи важлива проблема якісної професійної підготовки спеціалістів. Паралельно з цим щорічно збільшується кількість іноземних студентів в Україні. Підготовка висококваліфікованих, професійно-компетентних і конкурентоспроможних іноземних фахівців – це показник якості освіти, який піднімає

імідж країни на міжнародному освітньому ринку. Протягом останніх десятиліть система підготовки іноземних студентів в Україні зазнала суттєвих змін і потребує постійних реформ, спрямованих на реалізацію перспективи освітньої системи на ринку міжнародних освітніх послуг. Тому виникає необхідність в урахуванні вимог часу до готовності викладачів вишів до роботи у вітчизняній, іноземній чи полікультурній аудиторії. Актуальним є пошук нових моделей і підходів до формування і розвитку готовності викладачів закладів вищої освіти до роботи з іноземними студентами.

Якість професорсько-викладацького кадрового забезпечення здатна значно знизити або підвищити ефективність процесу навчання іно-

земних студентів в Україні. На жаль, значна частина викладачів, які працюють з іноземними студентами, не має необхідного досвіду й навичок роботи в іншомовній аудиторії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика філософії освіти є предметом дослідження вчених-педагогів В. Андрущенко, І. Зязюна, В. Кременя, О. Новікова, О. Субетто, Г. Філіпчука та інших; проблеми аксіології та культурології розглядали Д. Антонович, М. Антонович, В. Біблер, Є. Бондаревська, Т. Гундорова, І. Дзюба, Я. Калакура, А. Комарова, М. Марченко, М. Попович, Т. Усаренко та інші; професійну підготовку фахівців досліджували Я. Бельмаз, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, В. Краєвський, Л. Лук'янова, О. Лисенко, Н. Ничкало, В. Радкевич, Л. Хомич та інші; полікультурну освіту у зарубіжних країнах вивчали Д. Бенкс, Н. Бріт, А. Веретевська, Д. Вільямс, К. Вудсон, К. Грант, І. Сулейманов, Н. Шульга, Ч. Уеслі та інші; полікультурна освіта в Україні є тематикою дослідження Ю. Бігунової, О. Гуренко, Н. Рудкевич, Л. Султанової, І. Тишик, А. Щербакової та інших; проблематику навчання іноземних студентів розглядали Г. Алексєєва, О. Бакало, А. Гадомська, З. Гирич, С. Ерджієс, Н. Зінонос, М. Заєць, С. Костюк, А. Приходько, С. Рідкозубова, Я. Слуцький, Н. Смолікевич, О. Федерова, Ж. Черкашина, Я. Чирва, О. Яцишина та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що проблема підготовки кваліфікованих педагогів, готових до роботи з іноземними студентами, не є предметом пильної уваги вітчизняних науковців, незважаючи на актуальність цього питання і необхідність розв'язання існуючих проблем. Також більшість викладачів освітніх закладів не завжди усвідомлює специфічність і особливості роботи з іноземними студентами з різних країн. Під час навчального процесу не враховується рівень опанування мовою навчання, не звертається увага на базову підготовку іноземців, їхні національно-культурні особливості, професійно-навчальні потреби зарубіжних студентів, спостерігається відсутність адаптованих навчальних програм і методичного забезпечення для іноземних студентів. Більшість викладачів не готові до академічної комунікації з іноземними студентами.

Мета статті – висвітлити умови формування готовності викладачів до роботи з іноземними студентами.

Завдання дослідження: вказати на особливості й основні проблеми у навчанні іноземних студентів у ЗВО України, розглянути можливі шляхи вирішення цих проблем, висвітлити характеристики готовності викладачів вишів України до роботи з іноземними студентами.

Виклад основного матеріалу. Однією з важливих форм міжнародного співробітництва для закладів вищої освіти всіх форм власності та рівнів акредитації є підготовка іноземних студентів. З перших днів присутності у вищому навчальному закладі студенти-іноземці потрапляють у незвичне мовне та національне середовище, до якого їм необхідно якнайшвидше адаптуватися. До основних проблем, пов'язаних з адаптацією іноземних студентів під час навчання в Україні, можна віднести такі: *лінгвістичні труднощі* (проблеми вивчення російської / української мови, опрацювання спеціальної термінології за обраним фахом і розуміння мови викладачів); *невідповідна базова підготовка* (суттєва різниця у навчальних програмах різних країн, а також наявність студентів, які у школі обирають окремі напрями дисциплін, наприклад літературний чи економічний, проте при вступі до ЗВО України вони кардинально змінюють напрям навчання з літературного на природничий чи інженерний, не маючи базової підготовки з необхідних дисциплін); *психофізіологічні особливості навчання* (по-перше, іноземні студенти з різних країн виховані під впливом різних світових освітніх систем, наприклад китайці демонструють свою китайську систему освіти, африканські студенти здебільшого вчать за французькою, араби з країн Магрибу також навчені за французькою системою освіти, араби з інших країн демонструють арабську, індійці – англійську, туркмени – пострадянську систему освіти. Тому іноземні студенти з різних країн демонструють різні навички навчання: по-різному систематизують матеріал, виокремлюють головне, ставляться до виконання завдань. По-друге, для більшості іноземних студентів інтенсивність сонячного випромінювання в Україні порівняно з їхніми країнами недостатня, що обумовлює недолік серотоніну, внаслідок чого збільшується кількість депресій і знижується працездатність, але вітчизняні викладачі не вважають цей фактор значущим) [1]; *культурно-релігійні характеристики* (культурні особливості та різні релігійні вірування мають важливе значення для вивчення окремих дисциплін. Так, ортодоксальний Іслам забороняє торкатися кісток, малювати людину чи тварину, що ускладнює вивчення анатомії або академічного рисунку. Слід зазначити, що останніми роками мусульманські студенти стали більш терпимо ставитися до наукового знання й методів його отримання).

Нині в Україні стрімко поширюється викладання англійською, але всі зазначені вище проблеми у цьому випадку не зникають. Подолання зазначених проблем можливе завдяки оптимізації навчального процесу. В цій ситуації автор вкладає в це поняття: 1) застосування адекватних форм і методів навчання: адаптація лекційного матеріалу відповідно до рівня володіння інозем-

ними студентами мовою навчання, застосування комунікативних методів навчання з максимальною активацією всіх сенсорних систем [2]; 2) навчання іноземних студентів за індивідуальними траєкторіями; 3) адаптація змісту навчання з урахуванням потреб іноземних студентів, адже вони, отримавши вищу освіту, здебільшого повернуться на батьківщину і розпочнуть свою трудову діяльність там, де й будуть реалізовувати отримані знання для розв'язання специфічних завдань. Тому автор вважає за необхідне брати до уваги географічну різноманітність студентів, особливо це має значення при природничо-науковій підготовці [3, с. 87]; 4) застосування ІТ-технологій.

Виконання зазначених вище умов дозволить здійснити якісну підготовку іноземних фахівців, а професорсько-викладацький склад закладів вищої освіти має бути готовий до реалізації цих умов. Для цього потрібна специфічна підготовка професорсько-викладацького складу, яка включає в себе:

1) для подолання лінгвістичних труднощів в іноземців викладачі мають володіти методикою викладання іноземним студентам, наприклад застосовувати оптимальну швидкість викладання, розуміти лімітовані можливості запам'ятовування нових термінів і допоміжних слів, зменшувати використання синонімів, спрощувати мовні конструкції, а також великою перевагою буде володіння мовою-посередником або знання термінів на англійській та французькій мовах [4];

2) індивідуальний підхід до навчання може розглядатися щонайменше на двох рівнях індивідуалізації: перший співвідноситься з національними системами освіти (французька, англійська, китайська, пострадянська) [5]. Наприклад, іноземні студенти, які навчалися за французькою системою освіти, здебільшого вміють систематизувати матеріал і графічно його відображати в конспектах, що значно полегшує засвоєння матеріалу. Студенти ж, які навчалися за китайською системою освіти, потребують чіткої та систематизованої подачі матеріалу, наданої в письмовому вигляді, що потребує більш ретельної підготовки викладача (роздатковий матеріал, схеми, презентації). Проте перевага китайської системи освіти – старанність студентів, яка виявляється у чіткому виконанні всіх завдань і вимог викладача. Крім того, такі форми подання матеріалу китайським студентам допомагають їм долати мовні труднощі, що є більш очевидними у зв'язку з більшою фонетичною різницею мов.

Другий рівень індивідуалізації залежить від різниці в базовій підготовці студентів, які обрали однаково спеціальність. Приведення базової підготовки іноземних студентів до українських вимог здійснюється на підготовчих факультетах, але далеко не завжди іноземним студентам вдається за такий короткий час оволодіти шкільною програмою з пев-

ної дисципліни на відповідному рівні. Тому викладачам перших курсів ЗВО автор радить впроваджувати індивідуальні траєкторії навчання іноземних студентів. Організація навчального процесу з урахуванням індивідуальних психологічних, педагогічних і національно-культурних особливостей іноземних студентів дозволить створити оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей кожного студента. При різному вихідному рівні підготовки з певної дисципліни викладачеві слід привести знання студентів до рівня, необхідного для складання іспиту. Для цього він має індивідуалізувати завдання для кожного студента відповідно до його знань і можливостей. Слід підкреслити, що абсолютна успішність має пріоритет, тому індивідуальна траєкторія навчання виправдовує себе;

3) для зменшення труднощів, пов'язаних із психофізіологічною основою навчання, викладачеві слід спочатку визначити, які саме проблеми виникають у студентів в процесі навчання: конспектування, систематизація матеріалу, виокремлення головного, переказ прочитаного, запам'ятовування нових слів, робота з текстом. Для цього можна застосувати різноманітні тести чи комплекс завдань на виявлення труднощів із певними видами навчальної діяльності. Виявлення у студентів сильних чи слабких навчальних навичок дасть можливість викладачеві підібрати адекватні методи навчання, індивідуалізувати навчальний процес, зробити акцент на необхідному виді діяльності. Так, якщо деякі студенти не вміють самостійно систематизувати навчальний матеріал, то текстову інформацію слід дублювати у готових схемах і таблицях, які поступово можна давати у неповному варіанті, щоб студенти завершували їх, потім давати завдання на самостійне складання схем і таблиць. Для полегшення швидкого запам'ятовування нових термінів автор радить застосовувати фрейми, які забезпечують реалізацію інтенсивного засвоєння лексичних одиниць, допомагають в ефективному вилученні інформації, сприйнятті та подальшому відтворенні її у мовленні. Фреймові технології сприяють і розвитку системного мислення, необхідного для формування різних типів висловлювань нерідною мовою;

4) знання культурно-релігійних особливостей окремих угруповань іноземних студентів може викладачеві скорегувати та підібрати найбільш прийнятні методи навчання. Наприклад, для подолання емоційних труднощів і релігійних заборон при навчанні мусульманських студентів анатомії слід застосовувати ІТ-технології, які допомагають моделювати роботу з анатомічними структурами людини, полегшують психологічну адаптацію іноземних студентів до реальних практичних робіт із необхідним фізичним контактом з кістками та органами. Студенти з Індії дуже шанобливо ставляться до свят. У цей час вони здебіль-

шого не виявляють зацікавленості до навчання, що слід враховувати викладачеві при плануванні навчального процесу;

5) важливим елементом якісної професійної підготовки іноземних студентів є надання специфічних професійних знань, зорієнтованих на географічні або кліматичні особливості країн, звідки приїхали іноземні студенти. Так, кожна країна характеризується специфічними природними та кліматичними умовами, складом флори та фауни. В різних країнах переважають різні хвороби, різні паразити, різні генофонди обумовлюють відмінні фізіологічні й метаболічні характеристики населення [6]. Тому викладачі медичних і біологічних дисциплін мають акцентувати увагу на подібних особливостях мешканців різних регіонів і додати до змісту навчальної дисципліни необхідну інформацію, що буде корисною для іноземних студентів. Так само варто вчиняти і в процесі аграрної чи інженерної підготовки іноземних студентів. Отже, викладачі, які працюють з іноземними студентами, мають ознайомитися з навчальними потребами своїх студентів і скорегувати зміст дисципліни відповідно до цих потреб;

6) вимогою сучасності є застосування ІТ-технологій у процесі навчання. Нині молодь вже не уявляє свого життя без гаджетів, для них дуже важливою є їхня соціально-віртуальна активність. Іноземні студенти в цьому аспекті нічим не відрізняються від вітчизняних. Тому викладачеві необхідно прийняти цей факт і використати його на користь навчального процесу, застосовуючи в усіх можливих варіаціях. Тим більше, що для іноземних студентів застосування гаджетів та інших видів ІТ-технологій принесе навіть більше користі, ніж для українських, адже під рукою завжди гугл-перекладач із будь-якої мови, який допомагає іноземним студентам знаходитися у зоні комфорту. Підключаючи студентів до єдиної групи, до навчальної мережі, викладач має можливість зручно керувати навчальним процесом і контролювати навчальну діяльність кожного студента.

Висновки. Здобуття освіти іноземними студентами у ЗВО Україні незалежно від мови їхнього навчання має певні особливості: лінгвістичні труднощі, різний рівень підготовки іноземних студентів та їхнє попереднє навчання за різними системами, вплив кліматичних умов України на самопочуття і працездатність студентів, деякі релігійні обмеження. Можливі шляхи вирішення цих проблем автор вбачає у засто-

совуванні адекватних форм і методів навчання; використанні індивідуальних траєкторій; адаптації змісту навчання з урахуванням потреб іноземних студентів; застосуванні ІТ-технологій.

Готовність викладачів до роботи з іноземними студентами характеризується володінням відповідною методикою викладання; обізнаністю щодо різних національних систем навчання та оптимізацією навчального процесу до індивідуальних потреб студентів; розумінням можливих психофізіологічних особливостей студентів; знанням культурно-релігійних характеристик окремих угруповань іноземних студентів; розумінням специфічних професійних потреб студентів, зорієнтованих на географічні або кліматичні особливості їхніх країн і відповідним коригуванням змісту навчальної дисципліни; володінням освітніх ІТ-технологій.

Перспективи подальших досліджень автор вбачає у детальному аналізі ефективності застосування різних форм і методів навчання іноземних студентів, які отримали базову освіту, за різними національними системами та розробці рекомендацій викладачам. Дослідження та формування бази специфічних знань, необхідних для розробки курсів окремих дисциплін, необхідно проводити з урахуванням сучасних потреб регіонів, де іноземні студенти планують працювати (хвороби, генетичні особливості, кліматичні умови, особливості харчування).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Levitan R.D. The chronobiology and neurobiology of winter seasonal Affective disorder : *Dialogues Clin Neurosci*, 2007, 9(3), P. 315–324.
2. Шмоніна Т.А., Бойчук Ю.Д. Теоретико-методичні аспекти природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах : *монографія*. Х. : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2013. 168 с.
3. Theory and practice of introduction of competence approach to higher education in Ukraine : monograph / edit. S.T. Zolotukhina, I.M. Trubavina. Vienna : Premier Publishing, 2019. 370 p.
4. Лебединский С.И., Гербик Л.Ф. Методика преподавания русского языка как иностранного : *учебное пособие*/С.И. Лебединский, Л.Ф. Гербик. М., 2011. 309 с.
5. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : *навчальний посібник* / С.О. Сисоєва,
6. Т.Є. Кристопчук. Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 2012. 352 с.
7. Степанов В.А. Геномы, популяции, болезни: этническая геномика и персонифицированная медицина. *Acta naturae*, 2010. Том 2, № 4(7), С. 18–34.